

Ajalliset merkitykset medialähteissä

Kymmenen Uutisten alku visioissa ja muistelussa

Johdanto

MTV:n on pakko käyttää suhteellisen helppoa uutisten hankintatapaa. Toivoa sopii, etteivät ne mene kovin paljon uutisriman alle. Vaara ”uutisista” keltaisen lehdistön malliin on olemassa. Murhista ja sensaatioista syntyy helposti pääaiheita. – Yleisradion apulaisjohtaja Matti Anderzén, *Aamulehti* 3.8.1981.¹

Pentti Hanskin mielestä taistelu ei loppujen lopuksi ollut niin veristä kuin lehtileikkeitä lukemalla luulisi. Tosi taisto käytiin mielitintöjen ja vastamietintöjen kautta. Sakari Kiurun mielestä YLE:n ja MTV:n välinen kissanhännänveto oli normaalia intressikilpailua. – Jouni Karakorpi, *15 uutisten vuotta*, 1996.²

Alun sitaatit kertovat tarinaa MTV:n *Kymmenen Uutisten* aloittamisesta eri toimijoiden näkökulmista, eri aikatasoilla ja erilaisissa lähteissä: lehtijutussa tulevaisuutta Yleisradion näkökulmasta visioiden ja MTV:n historiikissa mennyttä muistellen. 1970- ja 1980-luvun vaihteen kiivas viestintäpoliittinen vastakkainasettelu valottuu lähteissä eri tavoin. Kun aikalaislähteessä Yleisradion apulaisjohtaja maalailee uhkia ja voimakkaita mielikuvia uutisiin liittyen, niin myöhemmässä muistelussa Yleisradion entinen pääjohtaja Sakari Kiuru silottelee vastakkainasettelua YLE:n ja MTV:n välillä. Käsittelen artikkelissani *Kymmenen Uutisten* aloittamiseen liittyvää diskursiivista merkityskamppailua MTV:n uutisia visioivissa ja muistelevissa aineistoissa. Keskityn merkitysten rakentumisen ajalliseen luonteeseen ja muutokseen eri media-aineistoissa.

Suomessa kaupallisen television kamppailu omista uutisista kytkeytyi puolueiden ja elinkeinoelämän viestintäpolitiikkaan, Yleisradion asemasta käytyyn keskusteluun, sähköisen viestinnän valvontaan, sananvapaustulkintoihin ja lehdistön asemaan. Mainos-TV, vuodesta 1982 MTV Oy, ei ollut itsenäinen kanava ennen vuotta 1993,³ vaan se vuokrasi kanava-aikaa Yleisradiolta ja sen toiminta oli monin tavoin rajoitettua. Etenkin tuoreimpia uutisia ja ajankohtaisohjelmia rajoittava 24 tunnin sääntö oli yhtiölle kiusallinen. Sen mukaan MTV ei saanut käsitellä lähimmän vuorokauden uutis- tai ajankohtaisaiheita ohjelmissaan. Rajoitus oli voimassa 1950-luvun lopulta vuoteen 1988, ja vain *Kymmenen Uutiset* saivat tähän 24 tunnin sääntöön poikkeuslupan.⁴ Vuonna 1977 MTV haki uutislupaa, josta käytiin usean vuoden viestintä- ja puoluepoliittinen vääntö ja jota lehdistössä seurattiin tiiviisti. Lopulta 1.9.1981 *Kymmenen Uutiset* alkoivat. Jälkikäteen arvioituna *Kymmenen Uutisten* alkamisen voi nähdä merkittävänä askeleena Yleisradion sähköisen monopolin murtumisessa.⁵

Visioita uutisista alettiin hahmotella jo vuosia ennen uutisten alkamista. Visiolla tarkoitetaan tulevaisuudenkuvaa, suunnitelmaa tulevaisuudesta, jossa luodaan suuntaa tulevaisuuteen. Vision voi nähdä myös osana yrityksen strategiaprosessia. Sekä visioissa että muistelussa luodaan merkityksiä *Kymmenen Uutisten* alulle, mutta merkitykset kiinnittyvät aikalaiskontekstiinsa: siinä missä visioissa eri osapuolet rakentavat vaihtoehtoisia mahdollisuuksia tapahtumille toiveidensa ja pelkojensa mukaan, muistelussa rakentuu jälkiviisauden määrittelemä suoraviivainen tarina tapahtumista. Visioissa ja muistelussa on keskeistä niiden rakennettu luonne; kirkkoisä Augustinusta mukaillen niin menneisyys kuin tulevaisuuskin ovat rakennettuja: menneisyyttä ja tulevaisuutta ei ole olemassa – on vain muisti, havainto ja odotus.⁶ Sen lisäksi niin visioissa kuin muistelussakin korostuu muutoksen ajatus nykyhetkeen nähden. Kulttuurihistorioitsija Hannu Salmi kuvaa muutosmielikuvien ajallista luonnetta: aikaiaistietoisuudessa nyt-hetken muutos tuntuu väistämättömältä sen kannalta, mitä tulevaisuuden arvellaan olevan ja yhtälailla historioitsijan retrospektiossa menneisyyden muutos saattaa näyttää väistämättömältä siksi, että tulokintaa dominoi tietoisuus kehityksen myöhemmästä suunnasta.⁷

Artikkelissani käsittelen visioita ja muistelua rakennettuina puhetapoina, diskursseina. Käsitän diskurssit merkityksiä kiinnittäviksi puhetavoiksi, jotka ovat historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita. Tutkimusaineistoni tekstit ilmentävät erilaisia merkityksellistämisen käytäntöjä.⁸ Keskityn diskursiiviseen kamppailuun merkityksistä, joita visioissa ja muistelussa rakennetaan. Analysoin erilaisten diskursiivisten kertomusten tuottamaa valtaa: ketkä pääsevät ääneen uutistaistossa ja sen muistelussa, mitä aiheita nostetaan esille ja miten niitä käsitellään.

Kulttuuristen merkitysten tutkiminen ja diskursiivinen lähestymistapa on levinnyt laajasti humanistis-yhteiskunnalliseen tutkimukseen ja myös muille tieteenaloille. Merkitysten tutkimus johtaa siihen, että mediahistorian tutkimuksessa on vuosituhannen vaihteessa siirrytty kohti kulttuurihistoriallista tutkimusta.⁹ Viestinnäntutkija Heidi Keinonen summaa televisiotutkimuksen näkökulman laajentumista siten, että televisioinstituutioiden ja ohjelmien sekä tuotannon tutkimuksen jälkeen analyysseissa korostuu kohteen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin merkitys.¹⁰ Kaikkia näkökulmia kuitenkin tarvitaan tutkimuksessa, eikä niihin ole syytä suhtautua arvottavasti.¹¹ Televisioinstituutioiden tutkimus ei ole vain pakollinen vaihe kohti laajempien merkitysten tutkimista, vaan näen mediaorganisaation tärkeänä merkityksiä tuottavana toimijana.

Yhdistelenkin artikkelissani mediahistorian ja organisaatiotutkimuksen lähestymistapoja. Visioita tarkastelen mediahistorian näkökulmasta analysoiden eri aikalaislähteitä, joissa diskursiivista kamppailua käydään. Muistelun tutkimuksessa painottuvat organisaatiotutkimuksen käsitykset yhtiöidentiteetistä ja yhtiön muistista, joita rakennetaan esimerkiksi yrityshistoriikkeissa.¹² Kuitenkin kun organisaatiotutkimuksessa yhtiön muistiin liittyen pohditaan esimerkiksi sitä, miten yritys voi käyttää menneisyyden tietoa nykyisyydessä, niin omassa tutkimuksessani olen kiinnostuneempi yhtiön muisteluun liittyvistä kulttuurisista merkityksistä. Näin eri tutkimusotteiden ja ajallisten ulottuvuuksien rajapinnoilla tasapainoillen valotan uutislähetysten syntyvaiheita ja viestintäpoliittista kamppailua uudella tavalla.

Artikkelini aineisto koostuu 1970- ja 1980-luvun vaihteen aikalaisaineistosta ja myöhemmästä muisteluaaineistosta, joista hahmotan

erilaisia merkityksenantoja *Kymmenen Uutisille*. Aikalaisaineistoa olen kerännyt MTV:n tiedotuksen kokoamasta lehtileikemateriaalista ja tutkimusraporteista sekä selvityksistä, joissa esitetään näkökantoja uutisista. Lisäksi Kaarle Nordenstrengin (1974) ja Seppo Sisätön (1980) kokoamat viestintäpoliittiset teokset antavat kuvaa laajemmasta viestintäpoliittisesta ilmapiiristä. Muisteluaineistoa edustavat puolestaan MTV:n historioteokset ja *Kymmenen Uutisten* 30-vuotisjuhlintaan liittyvä Internet-sivu ja televisioitu juhlaa. Korostan lähdeaineistojen erilaisia rooleja mediahistoriallisessa tutkimuksessa, jossa tutkitaan mediainstituutiota tai -yhtiötä. Esimerkiksi yrityshistoriikki lajityypinä ja MTV:n Internet-sivut määrittävät konventioillaan *Kymmenen Uutisten* muistelun rakentumista. Tarkastelen artikkelissa sitä, miten eri lähdemateriaalit tuottavat merkityksiä mediumin luonteen mukaan ja oman aikansa kontekstissa ja yhdistän näin viestinnän ja historian tutkimuksen metodologisia näkökulmia aineistojä analysoidessani.

Visiot uutisista

Uutisten rooli televisioyhtiöille on ollut alusta alkaen keskeinen, koska ne houkuttelevat suuria yleisöjä ja uutisten arvostus on lajityyppihierarkian yläpäässä.¹³ Yhdysvalloissa 1960- ja 1970-luvun aikana uutistuotanto kasvoi räjähdysmäisesti, kun uutisten taloudellinen potentiaali mainostulojen tuojina ja katsojien houkuttelijoina huomattiin. Kun kilpailu koveni televisioyhtiöiden välillä laman aikaan 1970-luvulla, kanavat tulivat entistä riippuvaisemmiksi uutisten tuotamasta identiteetistä yhtiön persoonallisena tavaramerkkinä. Identiteetti rakentui paikallisen ”tv-uutisperheen” ympärille. Sen ytimenä oli mies-nais-ankkuripari, jonka keskinäinen vuorovaikutus oli tärkeää.¹⁴ Myös Euroopassa uutisten saama aika televisiossa kasvoi jatkuvasti 1960- ja 1970-luvulla ja esimerkiksi Pohjoismaissa vielä 1980-luvulla kaupallisen television saadessa jalansijaa.¹⁵

Suomessa uutiset keräsivät massayleisön, esimerkiksi vuonna 1977 joka ilta 2,5 miljoonaa katsojaa kokoontui ruudun ääreen klo 20.30 seuraamaan Yleisradion uutisia, joita lähetettiin samaan aikaan molemmilta kanavilta.¹⁶ 1970-luvun loppupuolella Yleisradion ”uutisliturgia” sai osakseen kasvavaa kritiikkiä: ”Ylen lähetykset ovat nykyisellään

ikävystyttävyyteen saakka tiettyyn kaavaan uraantuneita, monesti kyseenalaiseen yksipuolisuuteen syyllystyviä ja liian ulkomaavoittoisia.”¹⁷ MTV:n tavoittelemat uutiset näyttäytyivät Yleisradion uutisten kritisoijille vaihtoehtona, kun taas kaupallisuuden vastustajille ja puoluelehdistölle ne edustivat uhkaa.

MTV halusi omia uutisia saadakseen uskottavuutta, sillä sen asema Reporadion kaudella 1965–1970 ja välittömästi sen jälkeen oli hankala ja koko toiminta uhattuna, kun vasemmistolaisuuden aalto voimisti kaupallisen MTV:n kritisointia. MTV aloitti tunnustelut puolueiden uutiskannoista jo vuonna 1973, mutta neuvottelut kariutuivat eivätkä Ylen hallintoneuvostolle jätetyt ehdotukset uutisista edenneet edes keskusteluun. Vauhtiin uutishanke pääsi vasta vuonna 1977, MTV:n 20-vuotisjuhlavuotena, jolloin MTV aloitti uutiskampanjansa aktiivisesti. Yhtiö pyrki kohottamaan profiliaan järjestämällä ohjelmapolitiittisen seminaarin ja perustamalla Suomen Kulttuurirahaston alaisuuteen erityisen MTV-rahaston, jonka tehtävänä oli televisiota koskevan tutkimuksen ja kehitystyön tukeminen.¹⁸ Juhlavuotenaan MTV lisäksi perusti MTV-julkaisuja-sarjan saadakseen laajempaa julkista huomiota kannanotoilleen. Sarjan julkaisuja yhdisti se, että ne oli tehty ensisijaisesti MTV:n aineistoista ja yhtiön tuella.¹⁹ MTV teetti sarjassa myös uutishankettaan tukevia kyselyjä, esimerkiksi vuoden 1978 ohjelmakaavion uudistamisesta kysyttiin ennakkoon mielipiteitä Yleisradion kahdella kanavalla samaan aikaan lähetettävistä uutisista. Raportissa Seppo Sisättö kommentoi YLEn uutiskäytäntöä, johon kuului ”kansainvälisesti poikkeuksellisenä pidettävä tapa lähettää samat uutiset samanaikaisesti kaikilla tv-kanavilla”.²⁰ Näin Sisättö ilmeisemminkin halusi arvostella Yleisradion uutistoimintaa.

MTV:n lehdistölle välittämät kommentit uutisista liittyivät uutishankkeen perustelemiseen ja toisten tahojen esittämien uhkien torjumiseen. MTV perusteli uutishaluaan sananvapaudella, vaihtoehtojen tarjoamisella, katsojien palvelulla ja pyrkimyksellä täyden ohjelmalvelun yhtiöksi.²¹ Useissa jutuissa MTV korosti, ettei uutisia ole tarkoitus katkoa mainoksilla ja että uutisia tekemään palkattaisiin ammattitaitoista väkeä, jota ei palkattaisi puoluejäsenyyksien perusteella, kuten Yleisradiossa tehtiin.²² Suureen rooliin nousi kysymys siitä, karsisiko MTV:n uutistoiminta maakuntalehtien mainostuloja. MTV teetti asi-

asta selvityksiä, joihin yhtiön johto vetosi eri tilaisuuksissa ja joista lehdet poimivat sitaatteja.²³

MTV:n julkaisusarja ja tiedotusosaston laatimat tiedotteet lehdistölle kertovat suoraan MTV:n uutispyrkimyksistä. MTV saa äänensä kuuluviin haastatteluissa ja aktiivisesti omien tiedotteidensa kautta, jotka liittyivät esimerkiksi tutkimustuloksiin uutisten kannatuksesta tai MTV:n rakentamiin tapahtumiin, kuten MTV-iltoihin, joissa yhtiön johtajat toivat samalla uutisasiaa esille.²⁴ Ohjelmalliset MTV-illat, uutisten mainoskampanja²⁵ ja muut keskustelutilaisuudet poliitikkojen ja yleisön kanssa asettuvat MTV:n uutisten rakentamisen diskurssiin, sillä ne kuuluvat osana aktiiviseen uutistoiminnan tiedotus- ja suhdetoimintaprojektiin. MTV:n toimitusjohtaja Pentti Hanskin mukaan MTV:n yhteydenpito poliittisiin päättäjiin oli tiivistä, mutta myös yleisön mielipiteiden muokkaus nähtiin keskeisenä uutisten saamiselle SMP:n Veikko Vennamon todettua eräässä tapaamisessa: ”Jos haluatte uutiset, se ei voi tapahtua Helsingin herroja puhuttelemalla. On käännyttävä kansan puoleen.”²⁶ MTV käytti uutistaistossa aktiivista tiedotusta ja lobbausta niin yleisöön kuin poliitikkoihin eri foorumeilla cocktailtilaisuuksista yleisönosastokirjoituksiin.

MTV:n näkökannat täydentyvät kilpailevan yhtiön Yleisradion kannanotoilla, jotka näkyvät lehdistössä vastakkain MTV:n kanssa sekä johtajien että uutistoimituksen kommentoimana. Yleisradio maalaili uhkakuvia MTV:n uutisten vaikutuksista yhtiölle itselleen tai katsojille. Yleisradion apulaisjohtaja Matti Anderzén kommentoi MTV:n uutispyrkimyksiä uhkayritykseksi, jonka taloudellisista tappioista aiheutuisi katsojille halpaa ulkomaista sarjatuotantoa ja Yleisradiolle mainostulojen putoamisen myötä verkonvuokramaksujen vähenemistä.²⁷

Yleisradion pitkäaikainen uutisankkuri Heikki Kahila otti vuonna 1977 kantaa MTV:n uutisiin ja poliitikkojen innostuneisiin visioihin: ”Jokainen on luonut mielikuvan minkälaiset uutiset niistä sitten tulisivat. Me tavallaan kilpailemme jo nyt MTV:n uutisten kanssa, vaikka niitä ei ole olemassakaan. Meille olisi paljon helpompi kilpailla jonkin sellaisen kanssa, joka on jo olemassa – eikö totta?”²⁸ Yleisradion uutistoimitukselle uutistaistelun kilpailutilanne oli hankala, koska kilpailua käytiin muutoksesta haaveilevien mielikuvien kanssa. Salmi kuvaa muutoksen mielikuvien rakentamista kokemusten ja odotusten eron

hämärtymisellä: käsillä olevaa muutosta arvioidaan oletetun tulevaisuuden perspektiivistä, jolloin odotukset näyttäivät kokemuksilta.²⁹ Tulkintani mukaan MTV:n uutisia rakennettiin lehdistössä ja politiikkojen keskusteluissa omien odotusten mukaisiksi ja ne olivat esillä niin voimakkaasti, että moninaiset mielikuva-uutiset alkoivat elää vaihtoehtoisena aikalaistodellisuutena Yleisradion uutisten rinnalla.

Uutiskysymys liittyi laajempaan keskusteluun koko viestintäpolitiikan linjasta 1970-luvulla. Viestintäpolitiikan ja -tutkimuksen ideologinen kahtiajako henkilöityi vasemmistosuunnan johtohahmoon Kaarle Nordenstrengiin ja oikeistolinjan Osmo A. Wiioon. Nordenstreng suhtautui kielteisesti MTV:hen ja kannatti tiukasti julkisen vallan yksinoikeutta sähköisessä tiedonvälityksessä. Wiioilla sitä vastoin oli kiinteät yhteydet elinkeinoelämään ja myös MTV:hen, ja hän korosti näkemyksessään liberalistista käsitystä, jossa demokraattisen yhteiskunnan kansalaisilla on oltava valinnan vapaus viestinnän suhteen.³⁰ Viestintäpolitiikassa pohdittiin myös viestinnän rahoitusta ja visioitiin 1980-luvun television kehitystä: yleisradiosatelliittien ja kaapelitelevision tuloa sekä kuvanauhoittimen, teletekstin, videotekstin, kuvalevyn ja tv-pelien käyttömahdollisuuksia ja vaikutuksia.³¹ Myös MTV:n uutiskysymys oli osa viestintäpolitiikkaa, sillä Yleisradion toimiluvan alaisen MTV:n asioissa ratkaisuvallalta oli Yleisradion hallintoneuvostolla, jonka kokoonpano määräytyi eduskunnan voimasuhteiden mukaan. Kokoomus ja liberaalit suhtautuivat myönteisesti MTV:n uutisiin, samoin RKP, kunhan saisivat samalla etuja ruotsinkielisille, kun taas SKDL ja SDP vastustivat. Niinpä keskustapuolueen kanta uutiskysymykseen tuli ratkaisevaksi. Uutiskanta kietoutui osaksi keskustapuolueen puheenjohtajapeliä, jossa Paavo Värynen haastoi Johannes Virolaisen. Virolainen kannatti MTV:n uutisia.³²

Erilaiset poliittiset näkemykset kiteytyvät radio- ja televisiokomitean II osamietinnössä 1980.³³ Komitean osatehtävänä oli laatia ehdotus radion ja television uutistoiminnan järjestämisestä ja sen puheenjohtajaksi kutsuttiin presidentin kansliapäällikkö Juhani Perttunen. Mietintö pohtii laajasti ja perusteellisesti television uutistoiminnan kehittämistä selvittäen eri maiden uutisjärjestelmiä ja Suomen uutistoiminnan nykytilannetta radio- ja televisiotoiminnan osana. Lisäksi mietinnössä pohditaan periaatteellisia kysymyksiä, kuten sananvapa-

utta, uutistuotantoa ja uutisen valikoitumista. Mietinnössä esitetään, että Mainos-TV:lle myönnetään oikeus lähettää uutisia, mutta esitys sisältää kahdeksan huomioitavaa kohtaa, jotka rajoittavat uutisten tuotantoa. Komitea ei ollut esityksessään yksimielinen ja mietintö pitääkin sisällään kolme eriävää mielipidettä. Ensimmäisessä eriävässä mielipiteessä SDP:tä komiteassa edustaneet Yleisradion hallintoneuvoston jäsenet Mauno Forsman ja Lauri Sivonen sekä Yleisradion apulaisjohtaja Matti Anderzén vastustavat MTV:n uutisia ja esittävät Suomen Tietotoimistoa (STT) mahdollisena myöhäisillan sähkeuutisten toteuttajana. MTV:n uutisia vastusti myös SKDL:n Toivo Pohjonen, jonka mukaan ”sähköisen joukkotiedotuksen riippuvuus kaupallisista tavoitteista on uhka sananvapauden lisäksi myös tasa-arvolle”.³⁴ Kolmannessa eriävässä mielipiteessä kokoomuksen Ritva Laurila ja Veikko Tavastila puolestaan haluavat tuoda esille, että MTV:lle esitetyt ehdot käytännössä merkitsevät kielteistä kannanottoa uutisille, koska eivät turvaa edellytyksiä uutisten toteuttamiseen.³⁵

Näen MTV:n uutiskamppailussa esitetyt kommentit sananvapaudesta vastaavina kuin STT:n ja Yleisradion käymässä radion uutisodassa vuonna 1965. Yleisradio halusi tuolloin oman uutistoimituksen, STT:llä oli ollut uutismonopoli siihen asti. STT:n ja Yleisradion uutisodassa asetui vastakkain kaksi näkemystä puolueettoman uutisvälityksen edellytyksistä: toisaalta Yleisradion parlamentaristisesti hallittu malli ja toisaalta STT:n yksityiseen omistukseen nojaava malli. Utisssota päättyi STT:n ja Yleisradion tasapainoon, jossa Yleisradio perusti oman uutistoimituksensa, mutta myös STT säilytti omat lähetyksensä Yleisradion ääniradiossa.³⁶ Vaikka tasapaino radiossa löytyi, sama kahtiajako, mutta nyt toiseen suuntaan kyseenalaistettuna, toistui taas television kohdalla Yleisradion ja MTV:n uutisista keskusteltaessa. Vuoden 1980 osamietinnössä sananvapauskysymys on keskeinen, kun MTV:n kaupallisten uutisten journalistista luotettavuutta arvioidaan suhteessa uutisiin osana yleisradiotoimintaa. Tosin komitea päättyy toteamaan, että Yleisradion uutistoiminnan keskittäminen tai hajauttaminen ei välittömästi liity sananvapauskysymyksiin, vaan muun muassa tavoitteisiin tasapuolisista, riippumattomista ja kattavista uutisista.³⁷ Keskustelu kiteytyy kysymykseen siitä, kuka uutisia saa kertoa, miten poliittiset tai kaupalliset voimat ohjaavat uutisten kertomista ja millai-

set ovat eri medioiden rajoitukset ja mahdollisuudet uutisvälityksessä. Tällaiset periaatepohdinnat kertovat uutisille annetusta suuresta merkityksestä yleisön maailmankuvan rakentamisessa.

Lehdistössä poliitikkojen näkökulmaerot näkyvät, vaikka kokonaisuutena Sanomalehtien Liitto vastusti MTV:n uutisia mainostulojen menettämisen pelossa. 1970-luvulla Suomen lehdistö oli vielä vahvasti puoluesidonnaista tai poliittisesti linjautunut.³⁸ Arvo Salo kommentoi lehdistön ristiriitaista tilannetta ”Päivän sana” -pakinassaan *Demari*-lehdessä: ”Suomalaisesta sanomalehdistöstä, siitä porvarillisesta ja sitoutumattomasta, ei helposti huomaa, että Sanomalehtien Liitto vastustaa Mainos-Tv:n vireillä olevaa anomusta. Jostain syystä tuo lehdistö yleensä myötäilee porvarillisia sovinnaismielipeiteitä silloinkin, kun ne selvästi sotivat sen etuja vastaan.”³⁹ Suomessa sanomalehtien tuloista suurin osa oli ilmoitustuloja, joten kilpailu mainoksista uhkasi koko lehdistöä. Vuonna 1975 laman seurauksena ilmoitusmäärät kääntyivät laskuun, jonka pahimmassa aallonpohjassa oltiin juuri MTV:n uutisluvan hakemisen aikaan vuonna 1977.⁴⁰

Kauppakamarilehden linja uutisiin oli myönteinen, sillä porvarillisen lehdistö korosti sananvapautta ja kilpailevan vaihtoehdon tärkeyttä. Uutiskamppailussa kilpailua haluttiin kuitenkin vain kansallisella tasolla, sillä uutiskysymykseen liitettiin kansallisen edun turvaaminen ylikansallisia satelliittilähetyksiä vastaan:

Sitä kotimaisuutta edustaa myös MTV:n uutishanke, jonka erityisenä tavoitteena on kotimaan uutisaiheiden käsittelyyn keskittyminen. Tarvitsemme kotimaista vaihtoehtoista uutistoimintaa tämän ylikansallisen vaihtoehdon vastapainoksi. Kärjistäen voidaan kysyä: Asettavatko MTV:n uutisten vastustajat tämän kansainvälisen vaihtoehdon kotimaisen edelle. Siltä monesti vain tuntuu.⁴¹

Katsojien tai suuren yleisön kantaa MTV:n uutisiin ei lähteistä löydy yhtä helposti kuin MTV:n, Yleisradion ja puolueiden. Lehdistössä on yksittäisiä mielipidekirjoituksia tai kommentteja, joiden yleistettävyyttä on vaikea arvioida. MTV:n kyselyissä katsojat saavat vastailta MTV:n valmiiksi muotoiltuihin kysymyksiin, kuten *Yleisön mielipiteitä tv-uutisten uudistamisesta – ennen muutosta tehdyt haastatte-*

lut, jossa yleisö on edustettuna demografisina tilastoina eikä eriteltyinä mielipiteinä.⁴² Sen sijaan pakina on kiinnostava lähderyhmä yleisön mielipiteiden tutkimisessa. Kulttuurihistorioitsija Silja Laine luonnehtii pakinoita linkkinä lukijoiden ja lehden välillä, sillä pakinoissa on lukijaa lähelle tuleva, usein humoristinen sävy ajankohtaisten asioiden käsittelyssä. Pakinoissa käsitellään monesti nimenomaan muutosta, uutuuksia sekä erilaisten maailmojen ja käsitysten törmäyksiä arkisesta näkökulmasta.⁴³

”Ponsin pakinassa” *Aamulehdessä* vuonna 1979 paljastuu kyllästyminen vuosia kestäneeseen uutisista käytyyn poliittiseen vääntöön:

Mikä on suomalaisen yhteiskunnan tärkein asia? Mtv:n uutiset tietenkä. Se tuntuu olevan kysymys, josta poliitikot eivät pääse eroon edes kiertämällä, jos sitten haluavatkaan. Se on näet myös asia, jonka taakse voi piilottaa monet muut huomiota herättämättä. – – Ja ennen kuin pöllöhomma joulun aluspäivänä taas pitäisi ratkaistaman, puhuttanee se enemmän kuin ensi vuoden budjetin teko tai välikysymyskaavailut.⁴⁴

Monia mittava lehdistökirjoittelu ja poliittisten käänteiden seuraaminen ei luultavasti jaksanut kiinnostaa ja useimpien ennakko-odotukset MTV:n uutisista olivat täsmentymättömiä toiveita vain jostakin uudesta tai yleensäkin erilaisista uutisista Yleisradion uutisiin verrattuna, kuten MTV:n tuoreeltaan syksyllä 1981 tilaamassa katsojakyselyssä todetaan.⁴⁵

Usein pakinoissa näkyy poliittinen ideologia ja pakinoiden sävyä ohjaa sen lehden puoluepoliittinen sitoumus, jossa pakina julkaistaan. Vasemmistolainen näkemys amerikkalaistumisen uhkista näkyy ”Pienen miehen” vuoden 1981 pakinassa kommunistisen työväenliikkeen linjaa noudattavassa *Kansan tahdossa*: ”MTV:n ohjelmapolitiikkaa vuosia seuranneen on kuitenkin vaikea uskoa, että pöllöyhtiö nappaisi amerikkalaisilta pelkän uutisten muodon. MTV on nimittäin syöttänyt jatkuvasti taantumuksellista politiikkamössöä viihteen nimellä.”⁴⁶ Kaupallisuus esiintyy uhkaavana myös Arvo Salon vuoden 1979 ”Päivän sana” -pakinassa *Demari*-lehdessä: ”Ei mitään auttaisi, että varsinaiset mainokset eristettäisiin uutisista vaikka kuinka kauas. Itse

MTV:n uutislähetys olisi mainos: MTV:n mainos ja koko MTV:n takaisen mainosmaailman mainos. Sen maailman mannekiineja me emme enempää tupaamme tarvitse.”⁴⁷ MTV:n uutisiin liitettiin lehdistössä odotuksia amerikkalaistyyppisistä uutisista, jossa sensaatioilla olisi pääpaino, tai ”deodorantt uutisista”,⁴⁸ joissa mainonta ja uutislähetys sekoittuisivat toisiinsa. Tulkitsen, että mielipiteet liittyvät laajempaan Amerikan-vastaisuuteen 1960- ja 1970-luvun Länsi-Euroopassa, johon liittyi Vietnamin sodan protestin lisäksi amerikkalaisen kapitalismin vastustaminen. Etenkin 1970-luvulle tultaessa suomalaisten vasemmostoradikaalien ja taistolaisten retoriikassa amerikkalaisuus merkitsi yhä enemmän imperialismia.⁴⁹

Menneen tulevaisuuden avaaminen konkretisoi odotuksia, pelkoja, käsityksiä, tavoitteita ja suunnitelmia, jotka vaikuttivat menneisyyden ihmisten toimintaan. Visioita voi analysoida vain aikalaislähteistä, joissa asiat eivät ole vielä jäsentyneet ratkaisuiksi. Monipuolisen lehdistömateriaalin kautta voi tavoittaa eri osapuolten visioita uutisista. Visiot uutisista näyttäytyvät Yleisradion tai eri puolueiden ja MTV:n vuoropuheluna, jossa MTV pyrkii vastaamaan vastustajien esittämiin uhakuviin. 15-vuotishistoriikissa MTV:n toimitusjohtaja Eero Pilkama arvioi ensimmäisen uutisten päätoimittajan Jorma Miettisen linjaa:

Toimilupaa kun haetaan, pitää luvata kaikennäköistä. Tarkoitin lähinnä sitä, että uutiset olivat hyvin reseptiosidonnainen, kotimainen, aluekeskeinen, jolloin Miettiselle jäi itse asiassa sen reseptin loppuunhiominen ja sen jälkeen sen toimeenpaneminen. Arvaan, että se oli hirveän raakaa työtä ja sitkeästi siitä kiinni pitämistä, että voidaan viimein sanoa, että näin me teimme sen, koska olimme luvanneet.⁵⁰

Voidaankin sanoa, että eri tahojen vaihtoehtoiset visiot osallistuivat neuvotteluun tulevista uutisista. Väitän, että visiot osallistuivat osaltaan MTV:n uutisten rakentamiseen, sillä MTV pyrki toteuttamaan eri osapuolille uutistaiston aikana annettuja lupauksia *Kymmenen Uutisten* ollessa koeajalla vuoteen 1984 asti.

Uutisten muistelu

Historian rakentaminen on yrityksille ja instituutioille keskeinen keino tukea omaa asemaansa ja lähes kaikki tuottavat jonkinlaisia historiallisia selostuksia toiminnastaan.⁵¹ Myös MTV on ollut yhtiönä mukana historiahankkeissa: MTV:n ensimmäisen toimitusjohtajan (1957–1984) Pentti Hanskin muistelmat julkaistiin postuumisti⁵² ja yhtiön 50-vuotisjuhlan kunniaksi julkaistiin Antti Tuurin fiktiivinen tositapahtumiin perustuva tarina MTV:n historiasta.⁵³ *Kymmenen Uutisten* historiaa on muisteltu juhlavuosina: 10-vuotisjuhlan kunniaksi Lumikki Tammi kokosi julkaisemattoman muisteluteoksen, 15- ja 25-vuotisjuhlan aikaan MTV:stä julkaistiin historiateokset. *Kymmenen Uutisten* toimittaja Jouni Karakorven kirjoittama *15 uutisten vuotta* (1996) on yhtiön historiikki, joka lienee suunnattu lähinnä sisäiseen käyttöön ja sidosryhmille. Sen sijaan Jaakko Lyytisen kirjoittama historiateos MTV:n uutisista⁵⁴ ei ole yrityshistoriikki vaan historian tutkimus, vaikka sen julkaisu osuukin sopivasti uutisten 25-vuotisjuhlavuoteen.⁵⁵ Lisäksi 30-vuotisjuhlaa juhlittiin gaalalähetyksellä ja juhlintaan liittyen koottiin materiaalia nykyisestä uutistoimituksesta ja uutisten historiasta MTV3:n Internet-sivuille.⁵⁶ Analysoin muistelua näissä eri historiateksteissä vertailemalla niiden tuottamaa historiallista diskursssia. Teoksia voi vertailla oman aikansa tarinoina uutisten alusta, vaikka niiden lähtökohdat ja formaatit ovat erilaiset.

Vaikka yhtiö ei voi muistaa, niin yhtiölle voi rakentaa muistia. MTV:n muistia tallennetaan ja historiallista diskurssia rakennetaan historiateksteissä. Teksteissä eri toimijat pääsevät ääneen tekijän lisäksi muistellen uutisten menneisyyttä aikalaiskontekstista. Muistitietoa tutkinut kulttuurihistorioitsija Leena Rossi toteaa, että muistitieto kertoo enemmän tapahtumien merkityksistä kuin itse tapahtumista. Muisti on merkityksiä luova prosessi, jossa kertoja jäsentää ja säilyttää asioita mielessään; muistoissa tapahtuneet muutokset ilmentävät kertojan yrityksiä tehdä asiat ymmärrettäviksi ja asettaa kerronta historialliseen kontekstiin.⁵⁷ Tämä näkyy niin haastatteluissa kuin myös historiateoksissa, joissa ovat läsnä niin MTV:ltä haastateltujen ja historiateoksen tekijän historian jäsenyykset ja tapahtumille annetut merkitykset. Eri aikaan kirjoitetut historiateokset luovat historian aina uudestaan jokaisen ajan kertoessa tarinaa omassa kontekstissaan. Lukijoiden ym-

määritys yrityksestä rakentuu kulttuurisesti ja historiallisesti. Yrityshistorioilla onkin rooli yrityksen identiteetin rakentamisessa.⁵⁸

Aluksi on tärkeä analysoida kuka historiateksteissä muistelee, millaisia lähteitä teksteissä käytetään kertomaan menneisyydestä. MTV:n historiatekstien tekijät ovat yhtiön sisältä lukuun ottamatta Tuurin 50-vuotishistoriaa ja Lyytisen 25-vuotisjuhlan aikaan julkaistua historiaa. Lyytisen kirjoittama historia pohjautuu haastattelujen ohella arkistolähteisiin noudattaen akateemista historiankirjoituksen käytäntöä. Se kuuluu akateemiseen diskurssiin, eikä muisteluun, joten en käytä sitä tässä yhteydessä tutkimuskohteena. Sen sijaan 15-vuotishistoriikissa Karakorpi antaa äänen monille yhtiön toimijoille haastatteluiden kautta, sillä historiikkia kuljetetaan uutisten toimittajien ja MTV:n johtajien henkilökohtaisten tarinoiden ja sitaattien kautta. Esimerkiksi *Kymmenen Uutisten* ulkomaantoimittaja Riitta Snellmania siteerataan: ”Meitähän oli kolme. Laukkion Timo, Petri Tuomi-Nikula ja minä, joista Timolla ei ollut kokemusta ulkomaan uutisista, Petrillä ei ollut kokemusta oikein mistään ja minulla ei ollut kokemusta televisiosta.”⁵⁹ Yrityshistoriikin genreen kuuluukin usein yhteisöllinen, ”me”-pronominia käyttävä kerronta ja suullisen kerronnan muoto sitaattien ja persoonallisten anekdoottien lähentäessä tekstiä lukijoihin.⁶⁰

30-vuotisjuhlagaalassa historiaosuus nähdään tiiviisti toimitettuna inserttinä, jossa toimittajan taustaselostus ja televisuaalinen muistelu vanhoista MTV:n uutislähetyksistä ja -ankkureista kulkevat rinnakkain.⁶¹ Televisioitu gaalalähetys on suunnattu gaalavieraille – omalle yhteisölle ja yhteistyökumppaneille – sekä laajemmalle televisioyleisölle. Tulkitsen, että muistelun tarkoitus on juhlistaa uutisten nykyisyyttä ja tällöin historiasta rakennetaan yhteisön muistia kertomalla menneisyydestä yhtenäinen ja voitokas tarina, joka johdattaa nykyhetkeen. Samantapaisen tulkinnan esittää Mari Pajala analysoidessaan MTV3:n 50-vuotissarjaa *Taistelu tulevaisuudesta*, jossa kaupallisen television tarina esitetään dramaattisena selviytymistaisteluna televisiotoiminnan sääntelyä ja kaupallisia kilpailijoita vastaan.⁶²

Mitä ja miten historiateksteissä sitten muistellaan? Historiallisen tiedon ohella historiatekstit toimivat kirjoittamisaikansa aikalaislähteinä valitun kerrontatavan ja aihevalintojen kautta. Historiateksteistä on kiinnostava analysoida sitä, mihin aikakauteen muistelu keskittyy

ja millaisen roolin uutistaistelu saa uutisten historiassa. 15-vuotishistoriikissa uutistaistelua muistellaan elävästi siteeraten muun muassa valtioneuvos Johannes Virolaista, eläköitynyttä toimitusjohtaja Pentti Hanskia ja YLE:n Sakari Kiurua sekä eri puoluelehtiä. Virolainen kertoo ”historiallisesta” keskustan puoluekokouksesta kesällä 1980, jossa uutisia ratkaistiin: Paavo Värynen voitti hänet puheenjohtajaäänestyksessä, mutta seuraavana päivänä keskusta äänesti puoltamaan MTV:n uutisia. ”Siihen ehkä vaikutti, että nämä uutisten vastustajat olivat niin onnellisia ja innoissaan siitä Värysen voitosta, että he olivat juhlineet ehkä vähän liian kauan eivätkä kaikki kyenneet sinne kokoukseen, mutta puoluekokouksen äänestys oli aivan ylivoimainen voitto meille.”⁶³

15-vuotishistoriikin aikaan uutistaistoon liittyvät henkilöt ovat vielä läsnä aikalaistodellisuudessa, ja tapahtumia muistellaan elävästi heidän kauttaan. Esimerkiksi Johannes ja Kyllikki Virolainen olivat näkyviä hahmoja julkisuudessa vielä 1990-luvulla, vaikka Johannes Virolainen luopui kansanedustajuudesta sekä politiikasta 1991.⁶⁴ He olivat myös tuttuja hahmoja television 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun sketsisarjoissa *Hymyhuulet* (YLE 1987–1988), *Pulttibois* (MTV 1989–1991) ja *Manitbois* (MTV 1992), joissa Johannes Virolaista esitti Aake Kalliala ja Kyllikki Virolaista Pirkka-Pekka Petelius. Eri henkilöiden kertomusten lisäksi historiikissa muistellaan uutisten vaiheita teemavetoisesti painottaen uusia avauksia, kuten *Huomenta Suomen* aloittamista vuonna 1989 ja päätoimittajavaihdoksia. Uutistarina rakentuu sankarilliseksi kehitystarinaksi, jossa päästään vaikeuksien kautta voittoon ja henkilöt näyttäytyvät aktiivisina toimijoina.

30-vuotisjuhlinnassa ei uutistaisto ole enää suuressa roolissa, vaan uutisten historia jäsentyy tiiviiksi kasvutarinaksi, jossa alun uutistaistoon viitataan vain lyhyesti ja uutisia muistellaan vuosikymmenittäin.⁶⁵ Vuosikymmen onkin tyypillinen tapa jäsentää menneisyyden käsittelyä niin populaarikulttuurissa kuin tutkimuksessa. Vuosikymmeniä hahmotetaan erityisenä aikakautena ja niillä odotetaan olevan jonkinlaista kulttuurista yhtenäisyyttä.⁶⁶ MTV:n uutisten historiaa käydään läpi kolmella vuosikymmenellä eri uutistapahtumien kautta, jolloin *Kymmenen Uutisten* historia rinnastuu kansalliseen ja kansainväliseen historiaan ja osaksi merkittäviä historiallisia tapahtumia.

Näen tällaisen historiakerronnan diskursiivisena keinona, jolla MTV rakentaa itsestään kuvaa vakiintuneena historiallisena toimijana.

Lineaarisen historian lisäksi *Uutiset 30 vuotta* -juhlagaalassa muistellaan uutislähetyksessä sattuneita epäonnistumisia ”Tekeväälle sattuu”-inserteissä ja Internet-sivuston ”mokiksi” luokitelluissa uutisten arkistokatkelmissa. Epäonnistumisen kehys näyttää uutisankkurit koomisina ja inhimillisinä. Juhlagaalassa uutisankkurit myös esiintyvät tanssitähtinä paljastavissa asuissa *Tanssii Tähtien Kanssa* -ohjelman kehyksessä promotoiden samalla viihdeohjelman lähestyvää tuotantokauden avausta.⁶⁷ Tulkitsen, että vakiintuneella uutistoimituksella ja uutisankkureilla on varaa purkaa omaa ja uutisten vakavuutta ja naureskella menneisyydelle, kun ei enää tarvitse todistella toimintansa oikeutusta. 1970- ja 1980-luvun puoluepolitiikka ja uutistaisto ovat kaukaisia ja uutisten arkistokatkemat näyttäytyvät koomisen vieraana tuttuja uutisankkureita lukuun ottamatta.

Käsittelytapojen eroa historiateoksissa täytyy analysoida teosten julkaisuajan kontekstissa. Vuonna 1996 MTV3 oli toiminut omalla kanavallaan vasta kolme vuotta. Vaikka *Kymmenen Uutiset* oli ehtinyt jo 15 vuoden ikään, niin ajankohtaisohjelmat kieltävä 24 tunnin sääntö oli kumottu vasta 1988 ja vaaliohjelmat oli sallittu 1991. Kanavan toiminta omalla toimiluvalla oli vielä nuorta, vaikka MTV3 olikin Suomen suosituin kanava 42 prosentin katsojaosuudellaan, ja uutisia lähetettiin 18 kertaa arkipäivässä. 15-vuotishistoriikin aikaan MTV3 oli saamassa toisen kaupallisen kanavan kilpailijaksi tilanteessa, jossa televisiomainonnan kasvu oli saavuttamassa huippunsa.⁶⁸ Toimintoja ulkoistettiin, mutta uutistuoanto jätettiin MTV:lle. Uutisten 15-vuotisjuhla oli hyvä hetki juhlia MTV:tä ja rakentaa jatkuvuutta nuoren MTV3-kanavan astuessa uudelle kilpailun aikakaudelle.

Sen sijaan 30-vuotisjuhlan aikainen muistelu vuonna 2011 suuntaa katseensa jo vakiintuneemman kanavan ja uutistoiminnan historiaan. Yhtiö saavutti vuonna 2007 kunnioitettavan puolivuosisataisen merkkipaalun, mutta 2000-luku oli tuonut taloudellisia vaikeuksia 1990-luvun menestyksen jälkeen. Mainontatuloista käytiin kilpailua Nelosen kanssa ja digitalisoinnin kustannukset rasittivat yhtiön taloutta. Vuonna 2001 MTV:n henkilötövuosia jouduttiin leikkaamaan myös uutisista, jolloin viimeiset aluetoimitukset oli lakkautettava.⁶⁹

Vuonna 2005 Alma Media myi MTV:n ruotsalaisen mediayhtiön Bonnier & Bonnierin ja Proventus Industrier Ab:n omistamalle Nordic Broadcasting -yhtiölle. Näin ollen MTV on 30-vuotisjuhlinnan aikaan osana monikansallista ja monimediaista mediayhtiötä. Uudistuksista ja leikkauksista huolimatta uutiset on säilytetty MTV:n lähes ainoana omana tuotantona.⁷⁰ Mielestäni uutisten edelleen suuresta merkityksestä kanavan identiteetille kertoo panostus uutisiin, *Kymmenen Uutisten* uutishuone uudistettiin uutisten sekä 20- että 30-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Identiteettiä rakentavat myös uutisankkurit, joista rakennetaan tunnistettavia brändejä uutis- ja kanavakilpailussa.

Historiateksteissä luodaan katsetta myös tulevaisuuteen. 15-vuotishistoriikissa tulevaisuutta visioivat teoksen lopussa silloinen toimituspäällikkö Merja Ylä-Anttila, ohjaaja Jukka Vehkaoja, päätoimittajana juuri aloittanut Juhani Pekkala ja MTV:n toimitusjohtaja Eero Pilkama. Käytännön toimijoiden visiot liittyvät lähinnä teknologisiin uudistuksiin, kuten Ylä-Anttilan pohtiessa: ”Visiot toimittajasta, joka editoi ja kirjoittaa juttu tekstiään samanaikaisesti pääteen ääressä, ovat ehkä lähempänä kuin kuvittelemmekaan.”⁷¹ Päätoimittajan ja toimitusjohtajan visioissa pohditaan myös uutisten laatua ja sisältöä, esimerkiksi Pekkala ennustaa uutisten arkipäiväistymistä ja rikosuutisten ja populistisen aineiston lisääntymistä. Pekkala myös näkee uutisten merkityksen televisiossa kasvavan tulevaisuudessa ”koska se on nopea, vaikuttava väline, valtaosan mielestä jo nyt on tärkein ja luotettavin uutisväline.”⁷² Tulevaisuutta rakennetaan nyt-hetken perustusten päälle, esimerkiksi tulevaisuuden uutiskilpailu nähdään ensi sijassa television ja sanomalehdistön välillä, vaikka jakelukanavien kehityksellä spekuloidaankin.

Myös 30-vuotisjuhlalagaalassa historiakatsauksen jälkeen uutisten päätoimittaja Merja Ylä-Anttilaa haastatellaan uutisten tulevaisuudesta: hän visioi teknologisia uudistuksia, mutta pohtii myös miten uutisten syventäminen ja uutisankkureiden rooli pysyy muuttumattomana.⁷³ Visioissa toistuu teknologiapainotus muutosta arvioitaessa, uutisten ydin ja merkitys nähdään muuttumattomampana.

Historiat ja niiden tulevaisuuden visiot rakentuvat lineaarisina edistystarinoina, joissa teknologiset uudistukset tuovat väistämättömän muutoksen. Tällainen edistyksen diskurssi liittyy yrityshistoriikkiin genreen, jossa rakennetaan ongelmattomasti etenevää kasvutarinaa

perustamisesta nykypäivään ja lopuksi ennustetaan menestyksestä tulevaisuutta.⁷⁴ Laajemmin edistyksen diskurssi liittyy teknologiseen julkisuuteen, jota on viimeisten vuosisatojen aikana hallinnut edistysusko, näkemys kehityksestä lineaarisena edistysaskeleiden jatkumona.⁷⁵ Edistyksen diskurssin sekä yhtiöidentiteetin roolin tunnistaminen historiallisten tapahtumille annettujen merkitysten rakentumisessa on tärkeä osa lähdekritiikkiä.

Lopuksi – visioiden ja muistelun ristitulessa

Uutisia koskeissa diskursseissa hahmottuvat laajemmat teemat, jotka kiinnittyvät ajalliseen kontekstiin. Heidi Keinonen on tehnyt historian-tutkimuksessa usein esittelemättä jäävää analyysimenetelmää näkyväksi kutsumalla teemoittamiseksi aineistolähtöistä analyysia, jossa laajasta ja monimuotoisesta lähdeaineistosta paikannetaan tutkimusta merkityksellisiä kohtia. Merkityksellisistä kohdista ryhmitellään eri teemoihin liittyvät asiat ja muotoillaan teemoille merkityssisällöt itsenäisesti ja suhteessa toisiin teemoihin.⁷⁶ Näen teemojen merkityssisällön muotoilun vastaavana artikkelissani tehdyille diskurssityölle. Tunnistamani MTV:n uutisiin liittyvät diskurssit vaihtelevat ajallisesti: visioissa uutisiin liitetään pelkoja kaupallisuudesta ja amerikkalaisuudesta, joita ei enää jälkeinpäin muistella. Muistelussa hahmottuu kanavan aikalaisidentiteetti, kuten 15-vuotishistoriikissa piirtyvä nuoren MTV3-kanavan identiteettikertomusta rakentava katse taaksepäin ja 30-vuotisjuhlinnan itsevarma, leikitteleväkin suhde uutisiin.

Aineistossa rakentuvat merkitykset voi jakaa ”sisältäpäin” ja ”ulkoa-päin” tuotettuihin.⁷⁷ Tämä on olennainen diskursseja määrittävä jaottelu MTV:n uutisten visioiden ja muistelun kohdalla: sisäisten ja eri ulkoisten toimijoiden visiot neuvottelevat julkisessa aikalaiskeskustelussa eri medioissa, kun taas muistelu rakentuu yhtiön/kanavan sisältäpäin. Instituutioita tutkittaessa voikin kysyä, omistavatko ne oman muistinsa.⁷⁸ Instituutiot rakentavat muistiaan muun muassa omien arkistojen ja historiikkien kautta omien intressiensä mukaan, kuten MTV osana omaa yhtiöidentiteettiään. Visioiden ja historiategistien erilaiset teemat ilmentävät diskursiivista valtaa – kuka pääsee ääneen, miten ja missä yhteydessä.

Lisäksi tekstit muovautuvat käytetyn mediumin mukaan, kuten lehdistöaineisto ajan journalististen käytäntöjen mukaan tai viihdyttävä ja tiivis muistelu Internetissä 30-vuotisjuhlennassa, sillä Internet on mediumina luontevampi hauskojen videoklippien välitykseen kuin syvällisempään historiamuisteluun. Historiantutkijan on oltava mediasensitiivinen analysoidessaan eri medioiden muodostamaa kontekstia. Monimediainen lähdeaineisto asettaa tutkijalle omat haasteensa, sillä erityyppisten aineistojen ja menetelmien yhdistäminen haastaa tutkijan resursseja.⁷⁹ Tutkijan onkin tunnistettava tutkimuksessaan historiallisesti rakentuneiden medioiden keskeisiä vuorovaikutussuhteita, kuten lehdistön ja kaupallisen television kilpailuasetelma 1980-luvulla.

Siinä missä muistelu piirtää selkeän lineaarisen kehityskulun uutisten alusta muisteluhetkeen visioiden myös hieman eteenpäin, niin aikalaislähteissä uutiset piirtyvät esiin erilaisina mahdollisuuksina suhteessa olemassa oleviin mediainstituutioihin ja toimijoihin. Muistelussa uutisiin on kiinnitetty muistelijoiden merkityksiä, ja yhtälailla visioissa uutisiin kiinnittyy aikalaistoimijoiden antamia merkityksiä. Merkitykset rakentuvat monitahoisessa suhteessa aikaan: aikalaisvisioita tutkimalla katson menneen tulevaisuuteen, joka rakentuu menneisyyden nyt-hetken ja silloisen menneisyyden kontekstissa. Vastaavasti muistelua tutkiessani menneisyyteen katsominen rakentuu nykyhetken kontekstissa, mutta samalla lähteissä rakennetaan menneisyyden tulkintaa tulevaisuutta arvioiden. Eri aikojen lähteisiin on tallentunut MTV:n uutisille annettuja erilaisia merkityksiä, jotka antavat kehyksen myös *Kymmenen Uutisten* tuotannolle.

MTV:n uutisten alkuun liittyneet jo unohtuneet teemat kaupallisuuden uhasta tuovat esiin vieraalta tuntuvan aikalaistodellisuuden, jossa uutisten toteutusta rakennettiin, kun taas muistelun painotukset asettavat toteutuneet uutiset vakiintuneisiin merkitysverkostoihin ja konteksteihin. Mielestäni mediahistoriallisessa tulkinnassa on tärkeää tavoittaa mediatekstin vieraus, vaikka kyseessä olisi lähihistoria. 1980-luvun lähteitä lukiessa vierauden tavoittaa helposti, sillä niin mediaa koskeva populaari tietoisuus kuin viestintäpolitiikka ovat muuttuneet paljon. Uutisten visioissa ja muistelussa vieras tulevaisuus ja menneisyys kiinnitetään nyt-hetkeen ja sen konteksteihin. Diskursien aikaulottuvuus jäsentyy toimijoiden subjektiivisen kokemuksen

mukaan menneisyydeksi, nykyisyydeksi ja tulevaisuudeksi. Kulttuuri-historioitsija Kari Immonen jäsentää monikerroksista aikaa nykyisyydessä läsnä olevana historiana ja mahdollisuuksiksi avautuvina vaihtoehtojen kenttänä.⁸⁰ Tutkimalla MTV:n uutisten alkua tutkin aikaa monikerroksellisesti, uutisten läsnäoloa erilaisissa nyt-hetkissä.

Mitä nämä artikkelissa tutkimani monet diskurssit sitten kertovat? Uutisten eri aikojen merkitykset avaavat näkyviin erilaisia maailmanjäsennyksiä. 1970- ja 1980-luvun taitteessa viestintäpoliittisesti värityneet diskurssit ovat keskeisiä. Tuolloin uutiset liittyvät suurempaan keskusteluun siitä, mikä media uutisia saa tuottaa ja voiko kaupallinen media välittää uutisia. Sen sijaan yhtiön rakennetussa muistissa jäsenyyhtiön identiteettikysymyksiä. Vuonna 1996 korostuu uutistaiston diskurssi kehityksen ja yhteisöllisyyden hengessä, kun nuori kanava rakentaa identiteettikertomustaan, jossa uutisille annetaan merkittävä rooli. 30-vuotisjuhlinnan diskurssissa vuonna 2011, samoin kuin Tuurin MTV:n 50-vuotishistoriassa, painottuu itsetietoisuus vakaana kanavana ja rohkea leikittely oman menneisyyden kanssa. Nämä uutisia kehystävät merkitykset eri ajassa vastaavat eri kysymyksiin kuin uutisten analyysi mediatekstinä ja valottavat eri toimijoiden uutisille antamia merkityksiä.

Miten aikalaisvisiot sitten ovat toteutuneet? Tutkimusten perusteella voi arvioida, että eri kanavien pääuutislähetysten kokonaisvaikutelma on varsin yhdenmukainen eivätkä kaupallisten kanavien uutiset eroa merkittävästi Yleisradion uutisista.⁸¹ Ville Pernaa arvioi, että *Kymmenen Uutisten* uutistaisto itsessään on yksi eniten uutisjournalismia muokannut tekijä.⁸² Kaupallisuus ei muuttanut uutisjournalismia, kuten pelättiin, mutta käsitykset kaupallisuudesta ovat muuttuneet merkittävästi 1980-luvulta. Tutkimuksissa on esitetty, että suomalainen viestintäpolitiikka on markkinoitunut viime vuosikymmenten aikana. Tällä viitataan liiketaloudellisten periaatteiden soveltamiseen uusilla aloilla ja kilpailun arvon ensisijaistamiseen televisiotoiminnan sääntelyssä.⁸³ Nykyisessä viestintäpolitiikassa 1970-luvun lopun ideologiset perustelut uutistaistossa vaikuttavat vierailta ja muistelun kapitalistinen edistystarina kohti vapaata kilpailua ja kaupallisten uutisten kasvua tutummalta tarinalta.

Viitteet

- 1 Apulaisjohtaja Anderzén: Pöllöuutiset kallis leikki, Aamulehti 3.8.1981.
- 2 Karakorpi 1996, 7.
- 3 Vuonna 1957 perustettu Oy Mainos-TV-Reklam Ab esitti ohjelmistoaan Yleisradion televisiokanavilla. Vuonna 1982 yrityksen nimi muuttui MTV Oy:ksi ja vuonna 1985 perustettiin YLE:n, MTV Oy:n ja Nokian omistama Kolmoskanava, jolla MTV3 aloitti vuonna 1993 omana valtakunnallisena televisiokanavanaan.
- 4 Lyytinen 2006, 139.
- 5 Yleisradion monopolia haastoi kaupallinen TES-TV/Tesvisio television alkuvuosina 1957–1964 ja kaapelitelevisiotoiminta 1970-luvulta lähtien. Vuonna 1973 perustettu Helsingin Kaapelitelevisio Oy oli Tesvision jälkeen ensimmäinen Yleisradiosta riippumaton televisioyhtiö. Kortti 2007, 140. Kymmenen Uutisten roolia Yleisradion monopolin murtumisessa painottaa Jaakko Lyytinen MTV:n uutisten historiassaan, Lyytinen 2006, 9–16. Myös Raimo Salokangas näkee MTV:n uutisten merkityksen rajakohtana Yleisradiossa ja MTV:n itsenäistymisessä, Salokangas 1996, 250.
- 6 Kortti & Salmi 2007, 30.
- 7 Salmi 2002, 402.
- 8 Ks. Fairclough 2004.
- 9 Ks. Keinonen 2005, Salokangas 2005.
- 10 Keinonen 2011, 13–21.
- 11 Ks. myös Hellman 2012, 17.
- 12 Delahaye et al. 2009.
- 13 Salste 2000, 15.
- 14 Glynn 2000, 21–23.
- 15 Gripsrud 2010, 84–86.
- 16 Katsaus Tv-uutisten vaiheisiin, 1.9.1999.
- 17 Mitä aiot MTV, Turun Sanomat 17.4.1977.
- 18 Lyytinen 2006, 23–24, 44–45.
- 19 Seppälä 1/1977.
- 20 Sisättö 4/1978, 1, 8.
- 21 MTV jo melkein valmis omiin uutislähetyksiin, Helsingin Sanomat 7.11.1979; Maakuntakatsaus kakkosverkkoon, Ilkka 17.8.1979.
- 22 Ks. esim. Maakuntakatsaus kakkosverkkoon, Ilkka 17.8.1979; Kuhinaa uutisista, Suur-Seura 19.6.1977.
- 23 Ks. esim. Seppo Sisättö: Tv-mainonta ei leikkaa tuloja lehdistöltä, Uusi-Suomi 20.10.1979; MTV haluaisi uutiset heti, Suomenmaa 7.11.1979; Toimitusjohtaja Pentti Hanski: MTV:n uutiskokeilu komitean seurattavaksi, Turun Sanomat 7.11.1979.
- 24 MTV-ilta 3.10. Suomussalmella, Ylä-Kainuu 22.9.1978; Kainuun Sanomat 21.9.1978; Kansan Tahto 16.9.1978.

- 25 Mainosuutisista ilmoituskampanja, *Ilta-Sanomat* 15.11.1979.
- 26 Hanski 2001, 248–250.
- 27 Apulaisjohtaja Anderzén: Pöllöuutiset kallis leikki, *Aamulehti* 3.8.1981.
- 28 Kahila ja kumppanit: MTV:n rahkeet eivät riitä omiin uutisiin, *Ilta-Sanomat* 20.8.1977.
- 29 Salmi 2002, 411.
- 30 Lyytinen 2006, 32–35; Salokangas 1996, 257–258.
- 31 Ks. Viestintä uuteen aikaan 1980; Nordenstreng 1974.
- 32 Ks. Lyytinen 2006, 10–11; Salokangas 1996, 318–319.
- 33 Komiteanmietintö 1980:48 Radio- ja televisiokomitean II osamietintö. Uutistoiminnan järjestäminen.
- 34 Komiteanmietintö 1980:48, 75.
- 35 Komiteanmietintö 1980:48, 53–57, 73–76.
- 36 Rantanen 1987, 46–48, 130–132.
- 37 Komiteanmietintö 1980:48, 53.
- 38 Porvarillisten puoluelehtien osuus laski 1940-luvun lopun 50 %:sta 1980-luvun alun 28 %:iin, samoin sosialististen puoluelehtien osuus laski 16 %:sta 12 %:iin. Sen sijaan sitoutumattomien lehtien osuus kasvoi 60 %:iin 1980-luvun alkuun tultaessa, tosin sitoutumaton osa oli yleisesti porvarillisesti suuntautunutta. Salminen 1988, 149.
- 39 MTV ja uutiset: Porvari vastaan porvari, *Demari – Suomen sosiaalidemokraatti* 7.11.1979.
- 40 Löyttyniemi 1988, 380–382.
- 41 Vaihtoehtoisuus yhä tärkeämpää uutistoiminnassa, *Kauppakamarilehti* 10/1979.
- 42 Sisäkö 4/1978.
- 43 Laine 2011, 175–177.
- 44 Pöllö laihtuu, kepu lihoo, *Aamulehti* 25.11.1979.
- 45 MTV-julkaisuja 1/83, 9.
- 46 Ankkurit ylös, *Kansan tahto* 6.8.1981.
- 47 MTV ja uutiset: Porvari vastaan porvari, *Demari – Suomen sosiaalidemokraatti* 7.11.1979.
- 48 Sakari Kiuru lanseerasi laajemmin lehdistöön levinneen ”deodoranttiiutiset” termin keväällä 1977 vastustaessaan MTV:n uutisia Työväen sivistysliiton (TSL) puheenjohtajana.
- 49 Kortti 2007, 89–90.
- 50 Karakorpi 1996, 68.
- 51 Delahaye et al. 2009, 31; Pajala 2006, 55.
- 52 Hanski 2001.
- 53 Tuuri 2007.
- 54 Lyytinen 2006.
- 55 Lyytinen tarjosi pro gradu -työnsä pohjalta kirjaidea MTV:lle ja kustannusosakeyhtiö Tammelle. Kirjan kohdeyleisöksi ajateltiin lähihistoriasta ja mediasta kiinnostuneita. Jaakko Lyytisen haastattelu, 2.11.2011.

- 56 Uutiset 30 vuotta -juhлагаala. MTV3 1.9.2011; MTV3 Uutiset täyttää tänään 30 vuotta. MTV3.fi.
- 57 Rossi 2005, 90–91.
- 58 Delahaye et al. 2009, 36.
- 59 Karakorpi 1996, 14.
- 60 Delahaye et al. 2009, 35–36.
- 61 Uutiset 30 vuotta -juhлагаala. MTV3 1.9.2011.
- 62 Pajala 2011, 90.
- 63 Karakorpi 1996, 7–8.
- 64 Virolaiset olivat keskeisiä hahmoja keskustapuolueen myönteisen MTV:n uutiskannan muodostumisessa. Kun MTV:n uutiskampanja aktivoitui 1977, Johannes Virolaisen ensimmäinen avioliitto oli päättymässä ja uusi suhde alkoi Kyllikki Stenrosin kanssa, joka oli MTV:n perheohjelmien pitkäaikainen päällikkö. Maalaisliiton/keskustapuolueen puheenjohtajana (1964–1980) Johannes Virolainen oli ratkaiseva hahmo keskustapuolueen kannan uutiskannan muodostamisessa ja Kyllikki Virolainen (ent. Stenros) nousi kansanedustajaksi 1977 ja vuonna 1978 hän oli myös keskustapuolueen viestintäpoliittisen toimikunnan jäsen. Lyytinen 2006, 54.
- 65 Uutiset 30 vuotta -juhлагаala. MTV3 1.9.2011.
- 66 Pajala 2011, 170.
- 67 Uutiset 30 vuotta -juhлагаala. MTV3 1.9.2011; MTV3 Uutiset täyttää tänään 30 vuotta. MTV3.fi.
- 68 Lyytinen 2006, 157–158.
- 69 Lyytinen 2006, 159.
- 70 MTV3 tuottaa itse enää vain uutiset ja ajankohtaisohjelmat, muut kotimaiset ohjelmat MTV3 hankkii itsenäisiltä tuotantoyhtiöiltä.
- 71 Karakorpi 1996, 63.
- 72 Karakorpi 1996, 67.
- 73 Uutiset 30 vuotta -juhлагаala. MTV3 1.9.2011.
- 74 Delahaye et al. 2009, 35–37.
- 75 Salmi 2002, 402.
- 76 Keinonen 2011, 36, 42–44.
- 77 Keinonen 2011, 43.
- 78 Myös historioitsija Natalie Zemon Davis pohtii eri identiteettiryhmien historiaa omistamisen käsitteen kautta, ks. Davis 1999.
- 79 Triangulaatiolla on viitattu erityyppisten aineistojen tai tutkimusmenetelmien ja teorioiden yhdistämiseen, ks. Herkman 2008, 158–160.
- 80 Immonen 2001, 24.
- 81 Salste 2000, 94.
- 82 Pernaa 2009, 218.
- 83 Ks. Esim. Pajala 2011, 89.

Lähteet

Lehdet

Käytetty MTV:n tiedotuksen lehtileikemateriaalia Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa KAVA:ssa.

Aamulehti 1979, 1981.

Demari – Suomen sosialidemokraatti 1979.

Ilkka 1979.

Ilta-Sanomat 1977, 1979.

Helsingin Sanomat 1979.

Kainuun Sanomat 1978.

Kansan Tahto 1978, 1981.

Kauppakamarilehti 1979.

Suomenmaa 1979.

Suur-Seura 1977.

Turun Sanomat 1977, 1979.

Uusi-Suomi 1979.

Ylä-Kainuu 1978.

Aikalaisjulkaisut

Nordenstreng, Kaarle: *Tajuntateollisuus. Viestintäpolitiikan näköaloja*. Weilin+Göös, Helsinki 1974.

Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 1:

Viestintä uuteen aikaan. Toim. Seppo Sisättö. Weilin+Göös, Espoo 1980.

Komiteanmietintö:

1980:48 Radio- ja televisiokomitean II osamietintö. *Uutistoiminnan järjestäminen*. Helsinki 1980.

MTV:n viestintäraportteja, Sarja A:

1/1977 Jari Seppälä: *Televisiouutisten aihevalinta*.

4/1978 Seppo Sisättö: *Yleisön mielipiteitä tv-uutisten uudistamisesta - ennen muutosta tehdyt haastattelut*.

MTV-julkaisuja:

1/1983 *Kymmenen Uutisten ensimmäinen vuosi 1.9.1981–1.9.1982*.

MTV:n historiateokset

Hanski, Pentti: *Pöllön siivin. MTV:n vuodet 1955–1984*. Toim. Markku Onttonen. Otava, Helsinki 2001.

Karakorpi, Jouni: *15 uutisten vuotta*. MTV, Helsinki 1996.

Tuuri, Antti: *Kertomus linnusta, joka nousi lentoon*. MTV 3, Gummerus Kirjapaino, Helsinki 2007.

Haastattelu

Jaakko Lyytinen. Sähköpostihaastattelu, haast. Maiju Kannisto 2.11.2011 (tekijän hallussa).

Televisioaineisto

Uutiset 30 vuotta -juhlagaala (MTV3). Esitetty 1.9.2011.

Internet-aineisto

MTV3 *Uutiset täyttää tänään 30 vuotta*. MTV3.fi. (<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/09/1382674/mtv3-uutiset-tayttaa-tanaan-30-vuotta>) Haettu 18.11.2011.

Kirjallisuus

- Davis, Natalie Zemon: Who owns history? *Historical Perspectives on Memory*. Toim. Anne Ollila. Suomen Historiallinen Seura, Studia Historica 61, Helsinki 1999.
- Delahaye, Agnès, Booth, Charles, Clark, Peter, Procter, Stephen & Rowlinson, Michael: The genre of corporate history. *Journal of Organizational Change Management* 22 (1) 2009, 27–48.
- Fairclough, Norman: *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge, London 2003.
- Glynn, Kevin: *Tabloid Culture. Trash Taste, Popular Power and the Transformation of American Television*. Duke University Press, Durham and London 2000.
- Gripsrud, Jostein: 50 Years of European Television: An Essay. *Media, Markets & Public Spheres. European Media at the Crossroads*. Toim. Jostein Gripsrud & Lennart Weibull. Intellect, Bristol and Chicago 2010.
- Hellman, Heikki: *Koko illan ilo? Kolmoskanava ja television kaupallistuminen Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012.
- Herkman, Juha: Intermediaalisuus ja televisiotutkimuksen metodologia. Haasteita, mahdollisuuksia ja ongelmia. *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa*. Toim. Heidi Keinonen & Marko Ala-Fossi & Juha Herkman. Tampere University Press, Tampere 2008.
- Immonen, Kari: Uusi kulttuurihistoria. *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. Toim. Kari Immonen & Maarit Leskelä-Kärki. SKS, Helsinki 2001.
- Katsaus Tv-uutisten vaiheisiin*. Elävä arkisto. Alkuperäisen ohjelman otsikko: YLE TV-uutiset 01.09.1999 (<http://yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=28&t=390&a=3249>) Haettu 8.11.2011.
- Keinonen, Heidi: Havaintoja suomalaisesta televisiohistorian tutkimuksesta. *Tiedotustutkimus* 28 (4–5) 2005, 77–84.
- Keinonen, Heidi: *Kamppailu yleisetelevisiosta. TES-TV:n, Mainos-TV:n ja Tesvision*

- merkitykset suomalaisessa televisiokulttuurissa 1956–1964*. Tampere University Press, Tampere 2011.
- Kortti, Jukka: *Näköradiosta digiboksiin. Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia*. Gaudeamus, Helsinki 2007.
- Kortti, Jukka & Salmi, Hannu: *Televisio suomalaisessa kulttuurissa. Television viisi vuosikymmentä*. Toim. Wiio, Juhani. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2007.
- Laine, Silja: *"Pilvenpiirtäjäkysymys". Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriviivat*. k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2011.
- Lyytinen, Jaakko: *Kun pöllö sai siivet. MTV:n uutisten historia*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2006.
- Löytyniemi, Veikko: *Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Suomen lehdistön historia 3*. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila Oy, Kuopio 1988.
- Pajala, Mari: *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*. Nykyculttuurin tutkimuskeskus, Jyväskylä 2006.
- Pajala, Mari: *Televisuaalisen muistin muodot vuosikymmensarjoissa. Tele-visioita. Mediakulttuurin muuttuvat muodot*. Toim. Sari Elfving & Mari Pajala. Gaudeamus, Helsinki 2011.
- Pajala, Mari: *Taistelu tulevaisuudesta. Muistelemisen politiikat television 50-vuotis-sarjoissa. Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Toim. Anu Koivunen & Mikko Lehtonen. Vastapaino, Tampere 2011.
- Pernaa, Ville: *Uutisista, hyvää iltaa. Ylen tv-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009*. Karttakeskus, Helsinki 2009.
- Rantanen, Terhi: *"STT:n uutisia" sadan vuoden varrelta*. Weilin+Göös, Espoo 1987.
- Rossi, Leena: *Muistitietohistoria ja Alessandro Portelli. Avaintekstejä kulttuurihistoriaan*. Toim. Hanna Järvinen & Kimi Kärki. k&h, kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2005.
- Ruoho, Iiris: *Katsaus tiedotustutkimukseen. Tiedotusopin peruskurssin lukemisto. Tiedotusopin laitoksen opetusmoniste D46/2004*. Toim. Kaarle Nordenstreng & Iiris Ruoho. Tampereen yliopisto, Tampere 2004.
- Salmi, Hannu: *Muutoksen mielikuva ja aikalaiskokemus. Dialogus. Historian taito*. Toim. Meri Heinonen, Leila Koivunen, Sakari Ollitervo, Heli Paalumäki, Hannu Salmi & Janne Tunturi. Kirja-Aurora, Turku 2002.
- Salminen, Esko: *Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Suomen lehdistön historia 3*. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila Oy, Kuopio 1988.
- Salokangas, Raimo: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia. 2. osa, 1949–1996*. Yleisradio, Helsinki 1996.
- Salokangas, Raimo: *Mediahistorian tutkimuskohdetta etsimässä. Historiallinen aikakauskirja 103 (4) 2005, 483–492*.
- Salste, Elisa: *Tv-uutisten profiloituminen kilpailutilanteessa. TV1:n, MTV3:n ja Nelosen pääuutislähetysten tarkastelua*. Tampereen yliopisto, Julkaisuja, Sarja A 96, Tampere 2000.